CUMARTESİ 3 KASIM 1945

GÜN

HAFTALIK KÜLTÜR - AKTÜÂLİTE GAZETESİ

YIL: 1 SAYI: 1 FİATI 10 Kuruş

Göz yumma güneşten, ne kadar nuru kararsa
Sönmez ebedî, her gecenin gündüzü vardır.
Millet yoludur, Hak yoludur tuttuğumuz yol.
Ey Hak yaşa, ey sevgili Millet yaşa var ol!

TEVFİK FİKRET

«Hürriyetten doğacak tehlike ve zarar, Hürriyetsizlikten gelecek tehlike ve zarardan yüz misli büyük de olsa yine birincisi tercih edilmelidir.»

KEMAL ATATÜRK

KÜLTÜR HÜRRİYETİ!

Esat Adil MÜSTECAPLIOĞLU

Günün büyük Devlet adamlarından biri "Aşçı yamağına dahi devlet idare etmesini öğretmek kültürümüzün hedefidır." diyor. Geniş ölçüdeki bu kültür hüriyeti dâvasını yürüten ve başarabilen her millet şüphe yok ki hakiki medeniyet kadrosunun en şerefli azasınndan biri olacaktır.

Kültür hüriyetinden bizim anladığımız mâna; bir memleketin bütün halklarının millî kültür beraberliği içinde gelişmesini sağlıyacak olan vasıtalardan ve imkânlardan serbestçe faydalanabilmesidir. Eğer fertlere kültür verici bu vasıtalar ve imkânlar bir milletin azlığı elinde bulunur ve geniş halk kütleleri bunlardan istifade edemezse o memlekette kültür hüriyeti vardır denemez.

Okumada, yazmada, düşündüğünü yaymada, her türlü bilgi kademelerini aşmada, hakikat yolunu tutmada ve nihayet cemiyetin maddî, mânevî bütün mes'uliyetlerini ve nimetlerini paylaşmada bir milletin bütün fertlerine hak tanımakla, bu hakkı ayrıca maddî vasıtalar ve imkânlarla teminat altına almış olmakladır ki millet kültüre, kültür de hüriyetine kavuşmuş olur.

Bir aşçı yamağına dahi devlet idaresini öğretmek; devlet idaresinin muhtaç olduğu yüksek kültürü bile halk arasına yayabilmek demektir. Kültürümüzü bu ideal hüriyetine ulaştırabilmemiz için yapmağa mecbur olduğumuz şeyleri hesaplamak baş döndürücü bir iştir. Yeter ki, henüz ilk öğretim dâvasını bile başaramamış, yani milletimizi kültürün ilk basamağına bile ulaştıramamış oldu[illegible] büyük acılar, üzüntüler içinde yaşıyoruz. Biz ki, aynı zamanda kültür hüriyetinin yüksek idealine kavuşmak için çırpınıyoruz. Şu halde bizi bu iki menzil arasındaki uzun mesafeyi süratle ortadan kaldırmaya muvaffak edecek olan kuvvet ne olabilir?

Hiç tereddüt etmeden iddia edebiliriz ki, bu kuvvet, hakiki bir yurd ve halk severlikten ve bir de kültür hüriyenin lüzumuna inanmaktan ibarettir.

Yurdumuzu ve halkımızı o derece candan ve kökten sevmemiz lazımdır ki, milletimizin kültür geriliği, milyonlarca köylü ve yoksul şehirli çocuğunun zekâ ve kabiliyetini geliştirmek için ilk öğretim saflarında bile yer tutamayışı hepimizin vicdanında bir haile, bir millî azap yaratmalıdır..

İşte o zaman fertleri her bakımdan dağerlendiren ve insanlaştıran kültür hakkının yalnız maddî imkânlara sahip muayyen bir zümrenin inhisarı altında kalmaması bilâkis bu haktan bütün milletin faydalanması gerektiğine sadece inanmakla kalmaz, bu millî dâvanın başarılması yolunda her ne lâzımsa yapar ve yaptırırız.

Görülüyor ki, kültür hüriyeti iki cepheli bir problemdir: Bir taraftan bütün hlak kütlelerinin kültür seviyelerini elden geldiği kadar birbirinden farksız bir hale getirmek; milletin bütün fertlerine cemiyetin her türlü mesuliyetlerini paylaşma vs her türlü vazifelerine iştirâk etme imkânını hazırlamak.

Öteyandan; düşünme, düşündüğünü yayma ve hakikat yolunu tutma işinde hür ve kaliteli vatandaş sayısını artırmak ve bu suretle halkımızın içtimaî, iktisadî ve siyasî kaynaşmasında duyguya olduğu kadar şuura da yer vermek.

Ancak kültür hüriyetinin yardımıyledir ki, vatandaşta hak ve vazife mefhumları vuzuhlaşır, kendini ve cemiyeti tahlil ve tenkit kabiliyeti artar, vicdan, fikir ve teşkilâtlanma hüriyetleri canlanır ve hakka saygı, haksızlıklara ise boyun eğmemek ahlâkı sağlamlaşır.

İnsanlık tarihi kadar millî tarihimizde kültür hüriyetine inanmış insanların mâceralariyle, doludur. Onların kahramanca hayatlarının yanı sıra kültür hürriyetini inkâr etmiş sistemlerin; onu, azlığın ve küçücük bir zümrenin inhisarında bırakmak istiyenlerin ve böylelikle insanları köleleştirmenin daha da kolaylaşacağına inananların yer yüzünde hâlâ mevcut olduğunu unutmamalıyız.

Ve bilmeliyiz ki, hüriyet, ekmek ve kültür milletlerin mukaddes hakları safında dalgalanan üç renkli bir bayraktır.

Bir aşçı yamağından koskoca bir devlet adamı yetiştirecek kadar halklaştırılacak olan bir kültür dâvası gütmek sanıyorum ki, hepimiz için yurd ve halkseverliğin ilk şartıdır.

Yüzlerce yıldanberi dünyaya karşı gözlerini yumarak yaşamağa alıştırılmış olan on milyonlarca halkımızın bugünkü cihan kültürünün ulaşmış olduğu şahikalardan yıldızlar kadar uzaklarda oluşunu düşünmek yürek ve ümit paralayıcı olsa bile bu uzun mesafeyi şçmanın hiç olmazsa kısaltmanın daima çıkar yolu bulunacağına da inanmıyanlardan değiliz.

Son yirmi beş yıllık gayretlerimizın rakkamlara dayanan gerçekleri bu yoldaki hızımızı arttırmasını bildiğimiz ve kültürü halklaştırmağı prensip saymakta devam ettiğimiz takdirdo bilhassa köylü ve yoksul kitlelerin içinde dolandığı bu uçsuz bucaksız cehalet fezasının darala, darala nihayet küçültülebileceğine kuvvetli birer delil teşkil etmektedir.

Bir yandan millî ve yüksek kültür kadromuzu, iktisadî imkânları altında bulunduran azlığın inhisarından çıkarıp halk kitlelerinin içinden yetişecek elemanlarla takviye etmek; öte yandan költürü köstekleyen her türlü içtimaî bağları kopartarpk kültür hürriyetini sarsılmaz bir anane haline getirmek millî eğitim politikamızın bir şiarı olmalıdır.

ÜNİVERSİTE Açılırken

Galile'e nin, arz güneşin etrafında dönüyor dediği için hapse atıldığı ve işkenceler edildiği devirlerden o kadar uzaklaşmış bulunuyoruz ki bugün ilim hürriyetini münakaşaya lüzum görmek ancak derebeylik çağında yaşadığımızı farzetmekle mümkün olabilir.

Bu sebepledir ki biz, Türkiye Gumhuriyeti Üniversitelerinin ilim hürriyetini temsil edip etmedikleri yolunda Türk basınının açıkladığı endişe ve tereddütleri büyük bir hayretle heyecanla karşıladık.

Ne basının ileri sürdüğü deliller ve yaptığı ithamlar ile, nede Üniversitelerimizin bunlara karşı tuttuğu sükût ve müdafaa sistemile umumî efkârın tatmin edilmiş olduğunu sanmıyoruz.

Türkiyede ilim hürriyetinin hem beşiği hem kalesi olması icabeden Üniversitelerimizin değil böyle açık ithamlara, en küçük endişe ve tereddütlere bile mahal vermiyecek hür ve ileri bir yol tutmuş olduğuna ve bu yoldan zerre kadar [illegible] etmiyeceğine eminiz.

Yüksek ve millî kültür kadromuzun yetiştiricisi olan Üniversitelerimize yeni ders yılı için şerefli başarılar dileriz.

SULH ve TERBİYE

Cami BAYKURT

Faşist aleyhdarı dünya gençlik birliğini temsil eden 600 murahhas "dostluk ve barış dünyası„ nın kurulması yolunda iş birliği etmek maksadiyle Londra'nın "Albert Holl„ ında toplanırlarken büyük Biritanyanın saltanat merkezinde ehemmiyetli bir toplantı daha olmakta idi: Milletler arası tahsil ve terbiye konferansı.. Bu iki toplantının - ki her cihetle dikkate şayan vak'alardır - ayni zamanda vàki olmaları sadece bir tesadüf eseri olmasa gerek. Gerçek, milletlerin müşterek hayatında sulh münasetleri ve harp buhranları ile insanların fikrî terbiyeleri, ve bunun neticesi olan ruhî haletler arasında hakikî bir münasebet vardır. Sulh ve harp bizim fikrî terbiyemizi, ruhî haletimizi bina etmekte birer âmil oldukları gibi, bu ikinciler de sulh halini devam ettiren, veyahut harp buhranını doğuran âmiller oluyorlar. Buna göre ikinci dünya harbinin sayısız felâketlerinden, vahşet ve cinayetlerinden sonra ruhlarda hasıl olanlar aksülamel faşist alehytarı d ü n y a gençlik birliğini milletleri barış içinde birleştirmek yolunda çalışmıya sevkederken, müstakbel milletler cumhuriyeti teşkil edecek nesillere verilecek salim bir terbiye tarzı üzerinde alâkadar ilim adamlarının, dünyaya şâmil, bir anlaşma ihtiyacını duymuş olmaları gayet tabiîdir; ve bu zemindeki teşebbüs tam zamanında ve yerinde olmuştur. Terbiye birliği hareketinin daha ziyade Amerikadan gelmekte olduğuna hükmedebiliriz. Çünkü Amerikanın irfan çevreleri ötedenberi Avrupa da gençliğe verilen terbiyeyi bilmiyorlardı; hususile tarih tedrisi tarzımızı kınamaktaydılar. Amerikalıları beğenmeyen Avrupalılar da onları tarihsiz bir millet oldukları için bu tarzda düşünmeğe mecbur insanlar sanmaktaydılar. Fakat iki cihan harbine şahit olan bizim nesil için bu davada Amerikalılara hak vermek daha kolay olur. İnsan ferdiyetinin fikrî tekâmül derecesi ile harbler arasında münasebet, son faşizm tecrübesinden sonra o derece belli bir şey oldu ki, yeni ve daha korkunç bir faciadan kurtulmak istiyorsak eski kafamızı değiştirmek gerçekten âcil bir zaruret oldu. Yoksa küçük arzımızı insan nesli için geniş bir mezar haline getireceğiz.

Harp binlerce asır evvel yaşamış ecdadımızın meş'um bir mirasıdır. O ecdat ki paleolithique deviride küçük serseri cemaatler halinde av peşinde koşmakta, ve birbirile döğüşmekte idiler. O zaman bu cemaatler için beka ve mevcudiyetin şartı harptı. Dişi ve tırnağı daha kuvvetli hayvanlara, kendisini boğmaya gelen aç insanlara karşı başka silâhı yoktu: Ölmemek için öldürmek. Serseri zamanımızın sefil hayatı şuurumuzda o derece derin bir iz bırakmış ki biz hâlâ beka ve selâmetimizi ancak bununla mümkün zannediyoruz. Diğer taraftan son dünya harbinde şahit olduğumuz baskın ve çapul meylimiz de gösteriyor ki bir asır evvel yaşamış olan eski yağmacı ceddimiz içimizde yaşıyor.

O zamandan beri yüzlerce nesil birbirini takibetti. İnsanlığın içtimaî tekâmülü ağır adımlarla ilerledi. Serseri avcı cemaatleri daha geniş çoban cemiyetleri oldular, çiftçi kavimler haline geldiler, ve bugünkü milletleri teşkil ettiler; ırklar bir birine karıştı, müşterek medeniyetler kuruldu, ve gittikçe büyüyen, genişleyen bu cemiyetler içinde ferdin hayatı ve emeğinin mahsulü emniyet altına alındı. Millet çerçevesi içinde fer-

(Sonu S. 3 te)

CUMHURİYETİMİZİN XXII inci YILDÖNÜMÜ

Gelecek Yılların İçtimai ve Kültürel Bünyemizde Daha Büyük Gelişmelere Yol Açacağını Ummaktayız.

Hasan TANRIKUT

İstiklâl savaşının anlamını yalnız cephelerde cereyan etmiş muharebelere inhisar ettirenler şübhesiz yanılıyorlar. İstiklâl savaşı doymak bilmez emperyalist ekonominin Anadoluda tam bir bozguna oğramasıdır. Askeri bozgunla birlikte orduların arkasında gizlenmiş olup muharrik rolünü oynayan-kapitalist âlemin, müstemlekecilik, istismar zihniyetlerinin bütünsel bozgunu vardır. İstiklâl savaşı böyle temeller üzerinde yükselmiş bir anlayışa karşı yapıldı ve zaferle neticelendi. Bu savaşın sonucu olan Cnmhuriyet pek tabiî olarak sonucu bulunduğu ana prensiplere uygun şekilde devletçi, halkçı, lâik, inkılâpçı... Bir çehreyle ortaya çıktı. Atatürkün diyalektik mizacı, mütemadî hamle, inkılâp, hareket unsurlarını ihtiva etmek üzere bu milletin aynası, aksidir. Bir yeni rejim ve sosyal düzen içine girmek zoru baş gösterdiği vakit halkların bir « çocukluk devresi » geçirmeleri tabiîdir. Bu devrede halklar-yüzdeyüz kendi lehlerine dayanan prensiplerden hareket edilmiş olsa bile-eski ve asırlık itiyatlarından hemen kurtulamazlar. Yeni elbise onlara sıkıntı verir. Sosyal hayatın, ilmin ve hakkın zaruretlerinden kuvvet alan prensipler-inkılâp ve ihtilâl memleketlerinde-daima halkçı bir dehanın rehberliğine mühtaçtırtar. Bu dâhi, iyiliğine olduğu halde ilâcı içmek istemeyen çocuğa ilâcı ısrarla içirecektir. Çocuk ilâcı içipte sihhate kavuştuğunu görünce kendisini olgunlaşmış bulacak, dâhinin heykelini dikecektir. Atatürkün dehâsı bu milletin asırlarca mahrum bırakıldığı, ihtibasları içinde boğulduğu medeni ve insanî arzuların muhassalasıdır.

Atatürkün koyduğu anayasa ve kültür prensipleri en ileri hareket noktalarıdır. Bunlar Türk milletinin hedefi ve gayesi olarak kondu. hedefe giden yolda bir « "çocukluk devresi„ geçirmek tabiiydi. İkinci cihan harbinin doğurduğu sıkıntılar arasında kâfi derecede yoğurulan bu millet "çocukluk devresini „ bütün sosyal hayatında ikmal etti. Bu gün anayasa dediğimiz istiklâl savaşının ruhnndan doğma metnin sosyal ve kültürel alanda harfi, harfine tatbikini istemesi milletin olgunluğuna

(Sonu S. 3 de)

BAHTI KARALAR

Sıska omuzlardan indi tabut..
Üç arşın boyu açmış ağzını
Yutmaya hazırdı toprak
Açlıktan ölen
Bu insan kadavrasını.
Diz çöktüler diri açlar
Gördüler müşterek sonlarını...
Ve hazırlanmak için bu akibete
El sıkışıp dağıldılar
Şehrin
Islak kaldırımlarına.

ADİL

— Hepinizde elbise istiyorsunuz ama yünlü kumaşı biz giyemeyiz, çuha çok pahalı, çuval da bulunmuyor...

KÜLTÜR HAREKETLERİ ve OLAYLARI

BİBLİYOĞRAFYA

BALZAC'TAN TERCÜMELER

Kedini Balzac'a veren ve "Altın Gözlü Kız„ tercümesinin başında, araştırmalarını mükemmel şekilde tertibe muvaffak olan Cemil MERİÇ son zamanlarda "Otuzunda ki Kadın„ı ve "Onüçlerin Romanı„ nı da dilimize — muvaffakıyetle — çevirdi. Diğer taraftan Cevdet PERİN, Balzac'ın belli başlı eserlerinden biri olan "Cesar Biratteou" yu dilimize kazandırdı.

Dâhî bir mürteci olan Balzac, realism'e habercilik etmesi bakımından bu günkü realist sanatın dedesi sayılabilir. O, İhtilâlin yıktığı aristokrasinin hasretiyle dolu bir kralcı, dinci ve aristokrattır. Eseri, "Aristokrasiye Hücum„ olmakla beraber bu hücum "Tilkinin yetişemediği üzüme kötü demesi„ kabilindendir. Balzac dünyanın en büyük romancısı, realismin başlangıcı olduğu için bu devrin de malıdır.

120 KLÂSİK ESER : Bizi dar şoven zihniyetlerden uzaklaştırmağa hizmet edecek bereketli yollardan biri de her türlü hududun üstünde yer alan dünya dâhilerinin eserleridir. Bu eserlerle bütün insanların kayıtsız ve şartsız şekilde ortak malı olan bir kültür ve ahlâk sahasına girmiş oluyoruz. Millî Eğitim Bakanlığının her yıl artan bir süratle ve şimdilik keyfiyetten çok kemmiyete önem vererek giriştiği bu iş ancak bir hürriyet havası içinde temelli ve gerçek semereler verebilir. Çünkü **kültür sofrasının ekmeği hürriyettir.** Dünya şaheserlerinin zihniyet yaratabilmesi için konuşma ve tenkit havası lâzımdır. Yoksa klâsikler tozlu raflarda sadece cilt olarak kalmağa mahkûmdur. Kültür hürriyetinin olmadığı Almanyada - klâsikler bizden pek çok önce benimsenmiş olduğu halde - Nazizmin devamı boyunca zihniyet öldü, **tozlu ciltler** kaldı.

BU ŞEHRİN ÇOCUKLARI : Şehir Tiyatrosu sanatkârlarından Cabit Saffet Irgat'ın bu kitabı şairin 62 şiirini taşımaktadır. Her biri ayrı ayrı güzel ve iyi olan bu şiirlerden bir tanesini nakledïyoruz :

H A S A D

İçimiz ferah
Hasad günü yakındır.
Bereketliymiş tohum
Toprak namuslu,
Ağaçlar cömert.
Ağlıyarak uyuduğumuz uykudan
Gerine, gerine uyanıyoruz.

HÜRRİYET : Her biri sosyal değerini kazanmış olan iki genç ve realist şairimizin, Ömer Faruk ve Suat Taşer'in, şiirlerini bir arada toplayan bu güzel, heyecanlı ve sağlam eser bize kendini şöyle takdim etmektedir: «Bu şiirler Hürriyet için doğanlara, hürriyet için yaşayanlara, hürriyet için çalışanlara, kafalarını ve yüreklerini hürriyete bağlıyanlara, hürriyet için ölenlere, canlarını hürriyet için saklıyanlara armağan edilmiştir.» Bizce bu armağan hürriyete lâyıktır.

HÜRRİYETE KASİDE : Matbuatta bir hayli polemiğe yol açmış olan İlhami Bekir Tez'in bu eseri taşıdığı yüksek ve asil hürriyet heyecanı, mısralarındaki olgun ifade kudreti bakımından hakiki bir sanat eseridir. Şu mısraları saygı ile dinliyelim :

Ey, vatanlarında
Vatansız gezenlerin
Sıla hasreti!

Ey
Hayatda, Kitapda
Kurşuna dizilen !

Ey
Peşince devriye gezilen!
Ey ağaçta yürüyen su!
Göğüste atan yürek!
Ey yürümek,
Ey uçmak, inmemek
Gidip dönmemek!
Sen ey vatandan üstün olan!
Sen "Ey„ ki sensiz vatan
Bir cesettir, üstünde
Akbabaların dolaştığı...
Sen ey vatandaşların ıslığı,
Çığlığı, sırrı
Hüriyet
"Emret ki ölelim,
Emret„!

HARMAN SONUNDA GELEN : Eski tabirle şairi maderzat Gavsi Ozansoy'un bu lirik ve idealist şiir kitabını okurken, sanki kendimizi bir safiyenin erguvan ağaçları altında uzanmış ve bir «bad-ı saba» nın fısıltılarını dinliyormuşuz sanırız. Ne olurdu cemiyetin sert rüzgârlarile yüzümüz nasırlaşmaktan kurtulup, kulaklarımız bu tatlı nağmelere kendini verebilseydi! O günler gelecek ve Gavsi Ozansoy gibi şairleri o zaman bol bol dinleyeceğiz elbet!

DENİZE HASRET : Bu Karadeniz çocuğunun diğer eserlerinde de mavi ve ışıklı dalgaların sonsuz hasretile de karşılaştığımı hatırlıyorum. Şair olduğu kadar da değerli bir adliyeci olan Şekip Musluoğlu'nun şiirlerinde halk şairlerimizin ruhu yaşamakta Anadolu yaylalarının yanık melodileri ses vermektedir.

SAÇMALAR : İzmirin genç şairi Niyazi Hicran damlanın bu aşk tarzı hicviyeleri taşıdığı isme rağmen hiç te saçma değildir, zevkle okunabilir.

DUMBARTON OAKS PROJESİ : Siyasi ilimler mecmuası yayınlarından ve dökümanlar serisinin ikinci kitabı olan bu eser Sehan Lûtem tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca uluslar arası tesanüdün tarihi gelişmesini de ihtiva eden bu eseri biz pek istifadeli bulduk. Türk münevverlerinin dünya görüşünü aydınlatıcı, genişletici bu gibi ciddi eserlere ne kadar çok ihtiyacımız olduğunu tekrar bilmem lüzum var mıdır? Siyasi ilimler Mecmuasına bu teşebbüsünde başarılar dileriz.

GÖLGELER ORDUSU : Bu, belki kuvvetli bir roman değil, fakat bir milletin hürriyet ve istiklâl savaşının en güzel bir kasidesidir. Kominist, sosyalist ve papazlardan mürekkep bir halk ordusunun millet ve yurt sevgisini azametlendiren bu eseri Türkçeye çevirmiş olan Mansur Tekin'i tebrik ederiz.

HÜSEYİN RAHMİ'NİN ROMANLARINDA AİLE ve KADIN : Mediha Berkes büyük Türk romancısının aile ve kadına ait görüş sistemini tetkik eden bu küçük eserile büyük bir iş yapmış sayılabilir. Bu değerli etüd ile Mediha Berkes Hüseyin Rahminin aile tiplerini ve kadını tanımadaki ustalığını tamamile tesbit edebilmiştir.

HÜSEYİN RAHMİNİN SOSYAL GÖRÜŞLERİ : Yine merhum üstadın cemiyeti ve insanları tahlil ve kritik sistemini inceleyen ve neticelere bağlıyan bu etüdünde Niyazi Berkes hakikaten muvaffak olmuş kendi janrında bir araştırma yeniliği meydana getirmiştir.

TİYATRO

KORİOLANUS : Şehir Tiyatrosu dram şubesi bu yıla Tiyatro mevsimini açılış kurdelesini Shakespeare'e kestirmiştir. Koriolanus Sanatkârlarımız tarafından başarı ile oynanmıştır. Shakespeare Roma tarihinin bir sayfasını bize olduğu gibi naklederek realistliğini tekrarlamış olmakla beraber Roma hakim sınıfının halka karşı olan duygularındaki istifkârı fevkâlade bir uslupla açıklıyarak bugünün demokrasisin de ayrıca hizm etettigi kanaatindeyiz. Eseri Türkçeye çeviren genç ebebiyatçılarımızı tebrik ve Halide Edip-Adıvar üstadımıza teşekkür ederiz.

MÜFETTİŞ : Şehir Tiyatrosunun komedi kısmında Gogol'ün Müfettiş'i oynamaktadır. Herkesin bildiği gibi Müfettiş Rus bürokrasisinin bir hicvidir. Şüphesiz ki bu harikûlâde hiciv bütün dünya bürokrasisine şamildir. Tercüme bir esere, bilhassa Gogol gibi bir üstadın eserine tuluat karıştırıldığını görmüş ve dinlemiş olmaktan çok müteessiriz. Sanatkârlarımız isterlerse Gegol'ün seviyesine halkımızı pekalâ yükseltebilir tuluata da lüzum kalmazdı!

BORA : Eminönü Halkevi Bale kursları ,atbikat sahnesi « BORA » adile bir temsil vermiştir.

HALKEVLERİNDE

Ankara Halkevinde Bay Müfit İmşir tarafından bir yaylı sazlar orkestaası kurulmuştur.

=

Ankara Halkevinde yine bu hafta Bursa Kız Öğretmen Okulu talebesinin eserlerinden mürekkep bir resim sergisi açılmıştır.

SERGİ

İngiliz Kültür Hey'eti Ankara Dil Tarih-Coğrafya Fakültesinde grafik sanatlar sergisi açmıştır. Bu sergide 129 parça renkli gravür, çizgi gravür ve linol oyma resimleri bulunmaktadır.

S P O R

Bu hafta İstanbulda yapılan futbol maçları beklenilmiyen bir şekil'le neticelenmiştir. Fener ve Galatasaray takımları hiçte ümit edildiği gibi oyun çıkaramamışlar. Netekim Fener — Beyoğlu spor takımı ile 1 — 1 berabere kalmıştır.

Yine Galatasarayda İstanbul sporla müdafaa hattının gayreti sayesinde golsüz olarak berabera kalmıştır.

Diğer taraftan Süleymaniye takımı çok güzel bir oyunla Beykoz takımını 5—2 yenmiştir.

Ankarada yapılan Ankara kupası maçlarında İstanbul karma takımı ile Ankara karma takını 1 — 1 berabere kalmışlardır.

—GÜN—

HAFTANIN HİCVİ

Narıbeyza Halindeki Ruh

Doğan RUŞENAY

Hiçbir akıl yoksulu yoktur ki kendisini akıllı sanmasın. Hiçbir sivri kafaya raslayamazsınız ki kendisini kafaların en yatkını olarak görmesin. Bütün dünyanın, politik demokrosile birlikte en gerçek bir kültür demokrasisine doğru ilerlemekte olduğu şu harp sonrasında bize tekke ve medresenin irtica ile dolup taşmış havasını (narıbeyza) hezeyanı içinde vermeğe kalkanları polemiğe mevzu yapabilseydim "mürteci„ olarak vasıflandırırdım. Halbuki onları sadece bir olay mevzuu olarak görüyor, "sivrikafa„ diye vasıflandırıyorum.. Nerede ibham, karanlık, anlaşılmazlık varsa hemen oraya saldırarak onu (hakikat) diye piyasaya süren fizik bakımdan aksak, sosyal bakımdan sarıklı şahsiyetlerini bu karanlık ve ibham içinde gizlemek sureti ile âleme allâmelik ve münevverlik taslayan kafadan çatlakları timarhanede bulmak lâzı gelirken ne gariptir ki dergilerde, afişlerde, cinnetlerini ilân eder görüyoruz. Biz bu gün pahalılığı, veremi, ihtikârı bu milletin bütün dertlerini ele alıp onlara elbirliği ve iyi niyetle çare ararken bir tekke çömezi veremlilerin, fakir ve açların hasta ciğerlerine, boş midelerine, elemlerine narıbeyza halindeki ruhla derman olmağa kalkarsa onun bu ahmaklık veya küstahlığı karşısında baştan başa sinir kesilmemek elden gelmez. Yıllardan beri o narıbeyza halindeki herzeyle biçare Paryaları doyurmağa kalktığı içindir ki Gandi kendi hevesi memleketini kardeşlerini yurttaşlarımı farkında olarak veya olmayarak müstemlekeci kültürlere peşkeş çekiyor. Sen gibi millet ve memleket davalarına narıbeyzayla girenler kendi kokmuş nefislerini her şeyin üstüne koyanlardır. Hele bir aç kal, hele bir vereme yakalan, hele anana, karına çocuklarına yetecek ekmeğin olmasın o zaman narıbeyza halindeki ruhu ekmek yapıp midene, ilâç yapıp karnına indir de göreyim seni mistik. İşin narıbeyzadan değil ekmekten başladığını anlayacaksın o zaman..

Bu gün narıbeyza'nın sanat ve felsefesini yapanlar içinde bulunduk ları yanık, yıkık, aç ve çıplak dünyayı mamur, tok, sırtıpek gören şaşkın egoistlerdir. Bu günün filozofu en iyi, en realist bir hayat idealini söyleyecek, bu günün sanatkârı benliğini bir tarafa atarak halkın, içinde kendisini görebileceği bir ayna olacaktır. Sen bir odanın dört duvarı, tavan ve tabanı boyunca konmuş aynalarda sayısız hayaller halinde mütemadiyen kendini göre, göre muvazenesini kaybetmiş ve bu halinin "Evliyalık„ olduğuna inanmış Pîr Sultan Abdalsın..

ELEKTRİK PARASI

Beyaz geldi veremedik,
Yeşil geldi veremedik,
Kırmızı geldi veremedik,
Ve kestiler elektriği.
Işık ekmek değil ya...
Karanlıkta da yaşarız biz,
Çıplak da gezeriz icabında.
Yirmi dört saatte bir somun,
Yeter düşümmek için...

A. N

HİKÂYE:

CIGARA

SABAHATTİN ALİ

Cıvık, yağmurlu bir havada Beyoğlunda yürüyordum. Vakit gece yarısına yaklaşmıştı. Sokaklarda sarhoşlar, barların önünde otomobiller vardı. Birkaç saçı boyalı kadın sık sık arkalarına bakarak çabuk adımlarla yürüyor, bir bekçi ile bir polis bir sokağın başında münakaşa ediyordu. Elektrikli ilânların önünden bir an aydınlanıp (geçen) iri, seyrek yağmur damlaları yere birer tükrük gibi düşüp yayılıyor, çamurlu asfaltı daha yapışkan bir hale getiriyordu.

Bir dört yol ağzındaki genişçe bir meydanın kenarında dört beş çocuğun kavga ettiğini gördüm. Anaya avrata söven ince seslerin arasına acı bir vızıldama karışıyor, arada sırada keskin bir çığlık, boz renkli gökyüzüne doğru yükseliyordu. Biraz yaklaşınca, yalınayak, yırtık gömlekli, en büyüğü on yaşında kadar dört çocuğun, epeyden beri sürdüğü anlaşılan bir kavgayı bitirmek üzere olduklarını anladım. Biraz irice yapılı, fırlak dişli, kırmızı saçlı, bilmiş bakışlı bir oğlan, kendisini kolundan tutup sürüklemeğe çalışan bir çocukla birlikte uzaklaşıyor, bu arada ikide bir arkasına dönüp bakıyordu. Duvarın dibinde, kaldırımın çamurlarına düşüp dağıtılmış beş on gazetenin yanında duran korkunç derecede sarı yüzlü, ufak, kalkık burunlu bir çocuk, burnunu elinin tersine silerek ağlıyor ve yanında kalıp yerdeki gazeteleri toplamak istiyen arkadaşının :

"Haydi, sen de topla da, artık gidelim Kemal! „ diye ısrar edişine kulak asmadan, suratına dökülen açık kahve rengi saçlarını eliyle iterek, beş on adım kadar uzaklaşmış olan kırmızı saçlının arkasından; "ben sana gösteririm, orospu evlâdı! „ diye bağırıyordu. Kırmızı saçlı bunu duyunca kolundaki arkadaşını silkelediği gibi geri koştu, korkudan büyümüş gözlerle kaçmak istiyen Kemal'i daha üç adım atmadan yakaladı, hiç telâş etmeden, sadece dişlerini sıkıp küfürler mırıldanarak, rastgele tokatlamağa başladı. Kurtulmak için çırpınan oğlan avaz avaz bağırıyor, yerden topladığı gazeteleri tekrar çamura fırlatan arkadaşı a r a y a girip :

"Sen ona uyma, Esad ağabey, ben onu eve götürürüm! „ diye kırmızı saçlıyı teskine uğraşıyor, Esad'ın arkadaşı ise, canı sıkılmış bir halde ellerini pantalonunun ceplerine sokmuş, iki üç adım uzaktan seyrediyordu.

Sokaktan, yanlarında birer kadın ile geçen insanlar bu gürültüye başlarını çevirip bakıyorlar, sonra gülüşerek yollarına gidiyorlardı. Yalnız, meyhanelerde çiçek satan topal bir Rus karısı bir dükkân camekânına dayanmış, iri gözlerle çocuklara bakıyordu. Yüzünde hem dehşet, hem merak'a benziyen garip bir gerilme vardı. Ben bir kaç adım ilerliyerek çocukların arasına girdim, ikisini de yakalarından tutup ayırdım, sonra kırmızı saçlıya :

"Hadi bakalım, çek arabanı, utanmıyor musun?„ diye sertçe söylendim. Esad beni biran dikkatle süzdü. Gözüme doğru kaçamak bir göz attı. Nedense gözüne kestiremem͏iş olacak ki, ağır ve gururlu bir eda ile yavaş yavaş uzaklaştı, f a k a t dört beş adım gittikden sonra başını çevirerek :

"Söyleyin o piçe de ağzını tutsun! „ dedi yeniden küfürlere başlamak üzere olan Kemal'i susturdum. Her tarafı ıslanmış, çamura bulanmış olan gazeteleri toplamak için yere eğilen arkadaşına :

"Bırak çocuğum, artık onlar bir işe yaramaz. Kaç para ise ben vereyim! „ dedim. Küçük Kemal benim bu teklifime en küçük bir alâka bile göstermedi. Sadece dizıldayarak ağlıyor, anlaşılmaz küfürler mırıldanıyordu.

"Gazeteler senin mi? „ diye sordum.

İlk defa olarak yüzüme baktı, amma hiç görmiyen gözlerle baktığını ve bu sırada kafasının çok başka şeylerle dolu olduğunu derhal fark ettim. Sorduğumu tekrarlayınca başıyle "evet„ diye işaret etti, hafifce silkinerek yakasını elimden kurtardı, kenardaki dükkânın çıkıntı köşesine dayanarak sessizce bekledi. Öteki çocuk yerdeki gazeteleri sayıyor; ikide birde gözlerini kaldırıp beni süzüyordu. Meydan tenhalaşmıştı. Yan sokakdaki bardan hafif bir dans müziği işidiliyor, Kemal arasıra burnunu çekiyordu. Öteki doğruldu, inanmaz gözlerle yüzüme bakarak :

"Yedi gazete amuca, kırk iki kuruş eder! „ dedi. Sonra, sanki cevabımdan korkarmış gibi başını arkadaşına çevirdi :

"Hadi Kemal, gidelim artık! „ dedi.

Cebimden bir elli kuruş çıkarıp uzattım :

"Kardeş misiniz?„ diye sordum.

"Hayır, bir mahalleliyiz!„

"Nerede oturuyorsunuz? „

"Tophanede! „

Parayı Kemalin cebine koydu :

"Hadi be Kemal, aldık parayı işte... gidelim artık!.. „ diye ötekinin kolundan tuttu. Fakat Kemal şiddetle elini çekti, aynı vaziyette kaldı.

"Ne diye kavga ettiler? gazete satmaktan mı? „

"Yo canım, Sulbiye yüzünden!„

"Sulbiye de kim! „

"Bizim mahallede. Önce Esadı dost tutuyordu. Sonra Kemale döndü. Öteki boyna kıza dayak atıyordu. Üç gün, beş gün, en sonunda kız Kemale kaçtı.. „

"Esad buna mı kızdı? „

Geçen akşam sinemanın arkasındaki arsada üst üste yakalamış. Kızın ağzını yüzünü paçavraya çevirdi amma, Kemal kaçmış. O günden beri arkasını kovalıyordu. Bir daha konuşduklarını görürsem bıçaklarım diyor! „

Duvara dayanıp gözlerini sokağın çamuruna, sarı ışıkları aksettiği ve iri damlaların düşüp noktaladığı pis sulara diken Kemale baktım, kulağının dibinde anlatılanları hiç duymamış gibi hareketsiz duruyordu. Arkadaşı one tekrar çekelemeğe başladı :

"Hadisene be Kemal... ne bekliyorsun be! gidelim be! „

Kemal onu eliyle itti :

"Sen gideceksen git ulan! bana karışma! „

Öteki bir an düşündü, sonra omuzlarını silkerek :

"Canın istersel „ dedi, yürüdü. Barın önünden geçerek yokuştan aşağıya doğru uzaklaştı.

Ben Kemale sokuldum, bir elli kuruş daha uzatarak :

"Hadi Kemal buna da al da git evine yat! artık„ dedim.

O parayı cebine koydukdan sonra gururla bir kaç adım attı. Sonra kaldırımın kenarında aynı şekilde dalgın, durup beklemeğe başladı.

Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Yağmurda adamakıllı ıslanmıştım. Çocuğun yanından uzaklaşmıştım, karşı kaldırıma vardığım zaman, yan sokakdan gelen dans müziği sesleri kuvvetlendi. Başımı çevirince, binanın ışıklı kapısı açı-

KADINLIĞIN İSTEKLERİ

Lütfiye GÜÇLÜ

Hayatımızda daha geniş bir demokrasinin tahakkuk etmesini arzuladığımız, ciddî vatansever - entellektüellerin haklı bir alâka ile yalnız bundan bahsettikleri son günlerde ben de hemcinsimi daha çok düşünmekten kendimi alamaz oldum. Evet, milletvekili olan avukat olan, öğretmen olan, doktor olan fakat arkadaş olmayan hemcinsimi,,,.....

Bir çok türk kızlarını ebedî bir zillete, ölçüsüz bir hacalete mahkûm eden, kurtulmak istedikçe daha kuvvetle çeken umumhaneler, barlar... et ticareti yapılan korkunç konsantrasyoonkampları bağrımızda hergün biraz daha taaffün ederek kanıyor. Hiç bir kadın milletvekilimizin iki cinse ait bu ayrı hukuk ve ahlâk meslesine dokunduğunu işitmedik... Bataklıkların kurutulması için tedbirler alındığını duyuyoruz.. Fakat cemiyetin bağrında yaşıyan bu hakikî intan menbazlarının kurutulması için hiç bir tedbir ittihaz edilmiyor.

80 sene evvel yaşıyan büyük Tevfik Fikret :

Elbet değil nasibi mezellet kadınlığın
Elbet değil melekliğin ümidi zulmüşer
Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer,

diyordu. Hâlâ öyle :

Lâkin bugün hep onlara ait yığın yığın
Endişeler, kederler, eziyetler, iğneler

mevcut..

Kadın adi bir zevk aleti olduğu kadar hâlâ, bir süs ve ticaret vasıtasıdırda. Mecmualarda, vitrinlerde, ilânlar da kadın başlarını, bacaklarını, saçlarını ticaret için istismar mevzuu olmaktan kurtarmalıyız. Kadın bir süs metaı, bir reklâm değil, kadın erkeğin bittiği yerde başlıyan ulvî bir mahluk ta değil, kadın sadece erkek kadar hür ve şerefli bir insandır.

Daha geçende İzmir yüksek ticaret okulunda (kadın yüksek tahsil yapmalı mıdır ?) gibi geri, abes ve utanç verici bir mevzuu hortlattılar. Bu ilmî (!!) münazaranın arkasındaki kara irticaı sezmemek mümkün mü ? Orada, Liseden hür müsavi bir vatandaş şuuru ile çıkması icabederken menfi tarafı müdafaa eden kızlarımızdan daha çok, bunlara lisede öğretmenlik etmiş olan (kıskanılan, üzerine titrenilen bir kadın olmak isterdim,) diyen bir öğretmene acıdım : Haşimin tamamen başka duyguları ifade için söylediği :

(Dönmek mi, ne mümkün geri dönmek)

mısraını hatırlıyorum. Onlar kafes arkalarını, yumuşak sedirleri, — veya daha moderni — poker masalarını, ipek halılar üzerinde dans etmeği arzulıyabilir ve imkân bulabilirlerse geri dönebilirler......

Fakat şükür ki, (ne dün), (ne bugün) Türk kadınının ekseriyeti böyle tufeylî, böyle kendinden uzak olmadı. Onu biz tarlada öküzün arkasında çift sürerken, bez tezgâhı çukurunda, çıkrık başında, halı dokurken, İstiklâl savaşında cephane taşırken, bizzat döğüşürken gördük.... Şimdide Üniversite kürsüsünde, laboratuvarda, san'at atölyesinde, fabrikada... hayatın her sahasında kıymet yaratan bir unsur olarak görüyoruz. Hayat daima daha ileriye, daha güzele ve doğruya doğru ezelî ve ebedî akışında devam ediyor. Geri ve mürteci kuvvetlere rağmen bu inkişaf durmuyor (akar suya kilit vurmak kabilmi dir ?) Asırlarca evvel ub kıyılarda yaşıyan büyük filezof Heraklitin de dediği gibi (bir nehrin sularında iki defa yıkanmak mümkün değildir.)

Bu gün şehirde ve köyde kuvvetli karşısında, zayıfın durumu ne ise erkek karşısında kadının — isterse ana, kardeş, eş, sevgili olsun — durumu aynidir ve yüzyıllar boyunca bunların mukadderatı birbirinden ayrılmamıştır. Netekim İngilteredeki son seçim işçi partisinin mevkii iktidara geçişi dünya yüzünde ilkdefa vekil olan kadınında zaferi olmuştur.

Sırası gelince, çağrılmadan millî ve vatanî vazifesini yapan, (topraktan ve ateşten hayat yaratan) erkek arkadaşlarından geri kalmıyan Türk kadınının da, esasen inkilâp kanunları ile sağlanmış olan demokratik haklarını bilfiil yaşama zamanı çoktan gelmiş bulunuyor. Millet, köylüsü ile, şehirlisile, kadını ile, erkeği ile bir bütün degil midir? **Lütfiye GÜÇLÜ**

---

lıp dışarıya iki sarhoş delikanlının çıktığını gördüm, birbirlerine yaslanarak sallana sallana caddeye doğru yürüdüler.

Kemal hâlâ köşede duruyor, fakat barın kapısına dikkatle bakıyordu. Sarhoşlar uzaklaşır uzaklaşmaz oraya koştu, yere eğildi, biraz evvel çıkanların attığı bir cıgara izmaritini alıp eliyle çamurunu temizliyerek ağzına götürdü, sıkı sıkı birkaç nefes çekti, gözlerinin parladığını uzaktan görüyordum. Hızlı adımlarla benim tarafıma yürüyor, amma benim oradan kendisine baktığımı her halde görmiyordu. Önümden geçerken eğildim, yavaşca kolunu tutarak :

" Ne o, Kemal? „ dedim. " Bu yaşta cıgara mı içiyorsun? „

Yüzüme şöyle yandan bir baktı, kolunu kurtardı, sonra beni şiddetle bir kenara itip :

" Hastir ulan! „ dedi, hızlı hızlı çektiği cıgaranın dumanını sert sert üfledi; gergin, çabuk adımlarla ve çıplak tabanlarının izini kaldırımın çamurlu asfaltında bırakarak, Beyoğlunun ışıklı, tenha sokaklarından birine daldı, kayboldu. 14 - VIII - 1945

Yirmiikinci Yıldönümü

(Birinciden devam)

en büyük delildir. Bunun hiç bir şekilde durdurulması mümkün değildir.

Sosyal hayatımızın genel bütününü içine alan yukarıki duruma işaret ettikten sonradır ki bu genel durum içinde kültür hayatımızın gidiş ve istikameti belirtilebilir.

Cumhuriyetin XXII ci yıldönümünden itibaren kültür hayatımızda orijinal eserlerin ortaya çıkmasını sağlayacak olan hür hava esmeğe başlıyor. Bu hür atmosfer sayesinde üniversitelerimizin istiklâli temin edilip ilim adamlarımız "memur„ telâkki edilmekten kurtulunca az zaman zarfında hayrete şayan ilmi neticeler [alacağımız muhakkaktır. Sanat eserleri neden bahsederlerse etsinler gerçek kıymet iseler toplatılmaktan kurtulacaklar. Dünya klâsiklerinin, iyice hazmedilecekleri vakit ortaya çıkacak olan "humen„ zihniyet içinde hiçbir hakikî sanat eserinin tehlikeli olamayacağı yakinen anlaşılacaktır.,. Köy enstitülerinde kültürün geniş köylü kütlelerinin katına indirilmesile memleketimizde ilk büyük halkçı hareket başlamış bulunuyor. Bu enstitüler köy çocuğunun sosyal hayatımızda faâl bir unsur haline gelmesini sağlamaktadır.

XXII ci yaşını bitiren Cumhuriyet, halkın hakimiyeti ve kültürün azamî inkişafını vadeden bir temayülle xxıı yaşına bastı. Halkın selâmet ve refahından başka hiçbir şey istemeyen ve bütün egoist ve ferdî tezahürleri iğrenç bulan her namuslu vatandaş gibi bekliyoruz ve ümitle doluyuz.

HAFTADA BİR

Yurt İçinde Kilometreler

Aziz NESİN

Yurd içinde şu kadar kilometre başlığıyle gazetelerde sık sık seyahat notları görülür. Seyahatten seyahate fark var. Uçakla seyahat fırsatına erenler, hadiseleri ve manzaraları kuş bakışı görürler, havadan bakarlar. Böyle gök yüzünden, yürünemeyen çamurlu yollar, papyekuşe üzerine çini mürekkebi ile çizilmiş cetveller gibi gözükür. Renklenmiş, ışıklanmış sefalet, bir minyatür cazibesiyle gözlere zevk verir.

Kilometreleri yataklı vagonda geçirenler de, hadise ve manzaraları, süratle bir birini kovalayan telgraf direkleri gibi seyrederler. Bu bir galatı rüyet değildir; hakikatte de onlar restorandaki yumuşak koltuklarına çakılmışlar ve gözlerinin önünden geçen hadiseler birbirlerini kovalamaktadır.

Hele yılan sırtı kaypak bir asfalt kayışı üzerinde, radyolu bir otomobil içinde yapılan kilometreler, en lüks seyahatnamelerin mevzun olur. Fakat bu atomik asrın modern vasıtaleriyle astronomik mesafeler kat ederken yaşanan tatlı rüyaları, kalöriferli bir salonda, alkole bulanmış hayal ile karıştıp, seyahatnameler düzmek, rivazete çekilmiş zahidin istihareye yatmasına benzer.

Yurd içinde kilometreler yapan muharrirler! Yanı başınızdaki iztiraba tıkadığınız kulağınızdan pamukları çıkarıp atın, gözlerinizden perdeyi indirin, bakmak kolay, görmek zordur. Şöyle bir bakıp geçtiğiniz tren ugrağı, asfalt üzeri köyler, kompartımanda, istasyonda bir cigara içimi ahbap olduğunuz köylüleri bize anlatmak zahmetine katlanmayın. Her zaman yaptığınız gibi bakarak değil, bir kere olsun görerek Topkapı — Bahçekapı tramvayına binin yeter.

Sakın, köye gitmeyin diyorum sanmayın. Fakat patronlarınızdan kopardığınız bir aylık izinle topladığınız seyahat notlarını artık ne bize, ne de köylüye yutturamazsınız. Demiryolu ve asfalt, zorluk ve iztırabı daha gerilere doğru iner: Hele içerilere doğru gidin, fakat sadece bakmayın, görün.

Sağını solunu bilmiyen delikanlıları, milletin nedir diye sorulunca müslümanım diyenleri, yüzde yüz Türk oldukları halde, hâlâ kendini inkâr edip, kabile adlariyle övünenleri anlatın bize.

Dün. Mehmet ile çeşme başında su dulduran Emine'yi seviştirirdiniz. Bir eli yağda, bir eli balda çobanlara yanık kavallar çaldırır, koyunlar gibi bizi de uyuturdunuz. Aşıklara pınar başlarında mâniler söyletirdiniz. Nerde bu köyün adresi verir misiniz?

Bugün de daha fazlasını yaptığınız yok. Bu afyon tiryakiliği yeter artık, hakikat kafamıza vuruyor. Hâlâ köyün ve köylünün iztırabını söyliyen sanatkâra menfimi diyorlar? Biz müsbet olalım, isteyen istediğini desin. zaman verir hükmünü...

ANSİKLOPEDİMİZ

İDEAL İNSAN: Orijinal şahsiyetini hür bir cemiyetde inkişaf ettiren hür insandır.

HAKİKÎ HÜRRİYET : İnsanın insan üzerindeki hakimiyetinin ve istismarının kaldırılmasile elde edilen hürriyettir.

MÜSAVAT : Ferdler fizik ve zekâ bakımından ayni olarak doğmazlar, insanlar tabiat bakımından az ve ya çok kuvvetli, zekâ bakımından ise az veya çok zekidirler. Şu halde müsavat namına ferdin şahsiyetini boğmayı "Standart„ bir insan yaratmayı gütmek ve ferdler arasındaki farkları ortadan kaldırmayı iddia etmek tamamile saçmadır. Asıl müsavat, iktisadî imkânlar, vasıtalar karşısındaki İçtimaî müsavattır.

DEMOKRASİ: Halkın halk tarafından ve halk için idare ediliş sistemidir. Üç türlü demokrasi vardır: 1) Derebeylik nizamının yıkılışından faydalanarak kendini geliştiren ve bu gelişmeyi kolaylaştırdığı müddetçe onu inhisarında tutan yüksek zümre demokrasisi. (2) Yüksek zümrenin menfaatlerini tehdit edecek miktarda orta çaptaki halk kütlelerinin de gelişmesine yol açan ve bu sebeple faşizmin doğmasına fırsat veren. milletler arasında iktisadî ve siyasî rekabetlere yol açan yirminci asır demokrasisi.

3) Milletler arasındaki her türlü husumet ve rekabeti kaldıracak, bütün halk kütleleri arasında tesanüdü ve içtimaî müsavatı kuracak olan yarının demokrasisi.

MİLLET : Tarihin akışı içinde doğup, büyüyüp, sağlamlaşan ülke dil, iktisadî hayat kültür ve anane beraberliğidir.

MİLLİYETÇİLİK: Bu millî, bağımsız beraberliğin devamını sağlıyan, ne kendi milletinin yabancı tahakkümü altına girmesine, ne de başka milletlerin kendi tahakkümü altında bulunmasına asla razı olmıyan hür ve halk sever bir düşünüş ve aksiyon sistemidir.

VATAN: İçinde hür doğup, hür yaşayıp hür olarak öldüğümüz; uğruna harcamaktan kıyamıyacağımız hiç bir değer tanımadığımız, ve hepimize bağrında eşit yer veren gerçek ana.

KANUN : Sertliği acı vermiyen yumuşaklığı şımartmıyan, evlât fark gözetmiyen baba.

ADİLOĞLU

Sulh ve Hürriyet

(Birinciden Devam)

Bütün ortaçağ boyunca Hıristiyanlık ve İslâmlık gibi büyük dinlere salik milletler camiaları arasında olduğu kadar bu camialar içindeki mezhep ihtilâflarında da her taraf kendi davasının haklı olduğunu kılıcile isbat etmeği tercih ediyordu. Böylece maşeri cinayetin kudsiyetine inanç asırdan asıra kuvvetlenerek geldi. Bu uzun ve karanlık devrede feodal Avrupada harp her günün meselesi halini aldı; öyle ki ortaçağın Avrupalıları arasında tecavüz, yağma, kital istidadı prehisforic insan örneğininki derecesini buldu. Vakıa Avrupada millî kırallıklar kurulduktan sonra harp feodalite devrine nisbetle çok azalmış ve maşeri cinayet bir çeşit ihtisas ehline münhasır kalmıştır. Condottiereler, mercenaire ler... Fakat Avrupada burjuva sınıfı sulha sahib bir cumhur teşkil etmekle beraber üç asır devam eden müstemlekecilik politikası esnasında Avrupalı milletler önce Amerikanın ve Asya'nın ve daha sonra Amerikanın yerli halkına karşı açtığı kıtal devri maşeri cinayet istidadını temellendiren yeni bir âmil oldu. Bu üç asrın sonuncusunda, ondokuzuncu asırda, Avrupa milletlerinin her biri silâhlı bir ordugâh haline girdi; ve yirminci asrın ilk yarısı esnasında hemen durmadan döğüşüyoruz.

Harplerle, cinayetlerle dolu insanlık tarihinin devamı müddetince gelip geçen nesiller verdiğimiz terbiyede ilk serserilik hayatımızdan getirdiğimiz ecdat mirasını gitgide kuvvetlendirecek şekilde oldu. Analarımızdan dinlediğimiz masallar, ilk mektep sıralarından başlıyarak tarih dersi diye, bize öğretilen efsaneler hep komşu milletleri kırar, onların malını yağma eden kahramanların hikâyeleridir. İçimizde uyumakta olan iptidaî insanı bunlar besliyor; böylece yabancı düşmanı, mütecaviz insan oluyoruz; öldürülmek vehmile öldürmeğe hazırlanıyoruz. Hiç şüphe yokki bu tarz terbiyeyi irsî istidamıza, derunî meyillerimize uygun olduğu için elverişli buluyoruz Akıntıya karşı kürek çeker gibi... Ve yine şüphe yok ki kötü meyillerimiz içimizde gizli kıtal istidadını körletecek maşeri cinayeti mübah sayan zihniyeti öldürecek yeni bir terbiye gerçekten güç bir işydir: akıntıya karşı kürek çekmek değil, arz üzerinde bütün uzvî hayatı yok edecek en müthiş bir tahrip vasıtasını elde etmiş bulunuyoruz. Ya böyle bile bile bu intiharı kabul edeceğiz, veyahut kafalarımızı değiştirecek yeni bir terbiye yolu bulacağız.

Ötedenberi insanın salâh bulmaz, ezeli bir mahkûm olduğuna inananlar vardır. Belki şimdi umumi intiharı mukadder bir akibet sayanlar da çıkacaki. Fakat biz eminiz ki muhakkak bir ölümün önünde irkilecek olanlar ekseriyeti teşkil edeceklerdir. Çünkü insana hayatı her şeyden ziyade sevdiren hırs, öldürme istidadından daha çok kuvvetlidir. Bundan dolayıdır ki şimdi Londra'da toplanmış olan kongreleri' konferansları bize hayatı sevdiren derunî bir kuvvetin tezahürleri saymaktayız. Ve eminiz ki bu çeşit tezahürler daha bir çok sahalarda tekrar olunacaktır.

dî cinayet ortadan kalktı. Fakat maziden taşıyarak getirdiğimiz meşum tesis harp dediğimiz maşerî cinayet baki kaldı — yalnız baki kaldı değil, gittekçe kuvvet buldu. Dinler, daha doğrusu kilise, (theocratie) onu takdis etti.

Theocratie ile harp arasındaki münasebet o derece malûmdur ki bu nokta üzerinde uzun uzadıya durmak, misaller aramak fazla bir zahmet olur. Filhakika üç büyük kitap dininin ilki olan yahudi kitabımukaddesinde maşeri cinayeti mubah sayan ve hatta takdis eden yazılar çoktur; fakat böyle olmakla beraber cebrî, tecavüzü, yağmacılığı lânetliyen, Israiloğulları o nebilerine ait yazıları da ayni kitapta buluyoruz. Yahudi âlimlere ait ebiyatta ferdî cinayeti lânetlemek maksadile hikâye olunan Cain, Abel (Kabil ve Habil) macerası hakikatte göçebe çoban kabilelerin toprağa yerleşmiş halka olan tecavüzlerini symbole halinde tasvir eden bir kıssa olduğuna şüphe yoktur.

ŞEHİRDEN SESLER :

İŞÇİNİN KORUNMASI

On dokuzuncu asrın ortalarına kadar işçilerin hukukî durumunda hiç bir değişiklik meydana gelmemiştir. O zamanın hâkim zümreleri, içtimaî meseleleri devlet mevzuu saymamakta, işçi ile iş düzeni kendi başlarına serbest bırakılmakta idiler. O meşhur "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler!„ formülü her şeyi tıkırında tutar sanılıyordu. Fakat 1840 da doktor Villermenin ortaya koyduğu hakikatler devlet mudahalesine bir başlangıç teşkil eder. Doktor iş saatlerini vasatî 14 saat sürdüğünü, gece çalışmasında kadın erkek farkı gözetmediğini 6-8 yaşındaki çocukların günde 16 hatta 17 saat ayakta çalıştıklarını söylüyor ve bu gibi çocuklar sabahın 5 inde yataklarından kalkıp en uzak atölyelere koşmak mecburiyetinde olduğunu bütün dünya efkârı umumiyesine ilân ediyordu.

Her şeyi penbe gören "bırakınız yapsınlar„ formülünün yerini alan doktrin; işçileri korumak hayat şartlarını teminat altına almakla beraber çalışma şartlarını da insanlığa yakışır bir şekle sokmak yolunda devletin bütün kuvvetile müdahalesinin hem bir hak hem bir vazife olduğu esasına dayanıyordu,

Bu suretle başlavan devlet müdahalesi bir çok memleketlerde işçilerin emniyet ve sağlığını kanunlara bağladı.

İsviçre'de 1877, Avusturyada 1883, Almanya'da 1891, Fransa'da 1893, Belçika'da 1899, İngiltere'de 1901 kanunlarile devlet müdahalesi harekete geçti.

Bununla beraber devletler arasındaki kanunî görüş farkları işçilerin devletler tarnfından gözetilmesi işini bir çok bakımdan aksatmakta idi. Bunu önleme maksadile devletler 1900 yılında Pariste milletler arası bir cemiyet meydana getirdiler, Merkezî İsviçre'nin Bal şehrinde olan olan cemiyetin adı "İşçilerin kanun yoluyle korunmasını güden beynelmilel cemiyet„ idi. Yine bu maksatla 1904 de F-Fransa ile İtalya arasında bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre İtalyan hükumeti sanayide çalışan kadınların iş saatini azaltacak ve Fransadakine benzer bir iş kontrol sergisi kuracaktı. Belçika, Almanya, Fransa arasında böyle muahedeler yapıldı.

Bunlardan başka 1905, 1906 da Bern şehrinde toplanan işçi konferansları iki mühim birlik vücude getirdi. Birincisi, kibrit fabrikalarında beyaz fosfor kullanılmasını yasak etti. İkincisi kadınların gece çalıştırılmasını yasak etti. Bir çok devletler bu birliklere iltihak ettiler.

Birinci dünya harbinden sonra kurulmuş olan milletler arası iş komisyonu sonraları milletler cemiyetinin daimî bürosu olarak ilân edildi. Bu teşekkül her memlektin iş kanunlarına muayyen müşterek prensiplerin yerleşmesi maksatlarını güdüyordu. İlk toplantı 1919 da Vaşington'da yapılmıştı. 39 devletin iştirak ettiği toptantıda şu meseleler gözden geçirildi ve devletlere teklif olundu: Günlük iş saatinin 8 e indirilmesi. İşsizlikle mücadele, sanayi ve ticaret müesseselerinde 14 yaşından aşağı çocuk çalıştırılmaması, 18 yaşından aşağı gençlerin gece çalıştırılmaması.

Teşekkül ikinci cihan harbine kadar oldukça mühim işler gördü.

25 Ekim ayında Pariste Sorbon salonlarında toplanan milletler arası iş konferansı da yine bu teşekkülün harp sonu eserlerinden biridir. Diğer taraftan yüz milyonlarca işçiyi temsil eden milletlerarası fedarasyonu da işçi mıktarlarını tanzim edebilecek büyük çaptaki hareketlerden biri sayılmalıdır.

Gayet kısaltarak izaha çalıştığımız işçinin devlet tarafından korunmasının ve milletlerarası iş yasalarının yüz yıllık tarıhi işte bundan ibarettir. Gelecek yazılarımızda işçi hukukunun diğer meselelerini inceleyeceğiz.

E. A.

İŞ ve İŞÇİ DÜNYASINA AİT RAKKAM ve BİLGİLER

Bazı memleketleri numum nüfusuna göre okur yazar nisbetleri şöyledir:

■ İsveç: % 99.9 Birleşik Amerika 95.6, Belçika 94.4, Fransa 93.7, Kanada 92.8, Sovyetler birliği 82.3 Bulgaristan 68.4, Yunanistan 58.5, Romanya 57.4, Yugoslavya 55.6, Filistin 32.4, Mısır 14.

■ Türkiyenin 1927 yılında okur yazar sayısı % 8,2 1935 yılında % 15,6 idi, 1945 yılında bu nisbetin % 20 yi bulmuş olması mümkündür.

■ İstanbul nüfusunun % 53.3 ü İzmirin 29.6 sı, Siirt vilâyetinin % 3.7 si ve Mardinin 3.8 i okur yazardır.

■ Türkiyede 43. 486 köy vardır. Bunun 34465 inde muhtarlık teşkilâtı mevcuttur.

■ Türkiye köylerinin 5.676 sında eğitmenli, 3894 ünde öğretmenli ilk okul vardır. Geri kalan 33 916 köy okulsuzdur.

■ 1941 yılında yapılan çocuk sayımında ilk tahsil çağında köylerde 2.968.824, şehirlerde ise 816.784 çocuk olduğu anlaşılmıştır. Yine aynı yılda ilk okula kiremiyen çocukların sayısı köylerde 2.214.617 şehirlerde ise 280.557 dir.

■ İlk tahsil çağındaki bütün köy çocuklarının % 75 ini şehir çocuklarının ise % 34 ünü henüz okutmamaktayız.

**

HAYATIN İÇİNDEN

Fantazya

Ey ümit toprağının ırgatları, ey kuru ekmek tezgâhının köleleri dize geliniz! Donsuz şiş karınlı, sıtmalı, dalaklı çocuklar, onyedilik dullar, otuzluk ihtiyarlar, işsizler, açlar hepimiz Ankara caddesi kaldırımlarına dizilip yerlere seriliniz! Şikâyetsiz, iniltisiz, kinsiz ve nefretsiz kendinizi seyrettiriniz! El açıp hak ve hürriyet, saç yolup ilâç ve kalori istemeyiniz! O, kaldırımlarına serileceğiniz caddenin sağında ve solunda her gün yüzlerce kilo mürekkep, binlerce kalem ve tonlarca kâğıt, kurşun ve çelik ve 5-6 yüz insan hep sizin oğrunuza seferberdirler. Hepsi sizden sizin boğulurcasına gömülüp israf ettiğiniz nimetlerden, haklardan, hürriyetlerden, yediğiniz pasta ve has ekmeklerden ve türlü leziz meyvalardan, şarap ve kebaplardan bahsedip ilim ve irfanınıza ahlâk ve faziletlerinize hayranlıklar duyup kâffesi kâffenizin sıhhat ve afiyetinize her gece badenuş olurlar. Hepsi bir olup sabahın 5 ine kadar sizler için harıl harıl çalışırlar. Bembeyaz kâğıtları sizin oğrunuza kâfir yüz ügibi siyaha çevirip, bazı da yeşiller ve kırmızılar çalıp şehrin her yerini donatırlar.

Ey ümit toprağının ırgatları ey kuru ekmek tezgâhının köleleri! Dize geliniz! Onlar gelip geçtikçe her birinin kırılası kalemlerine yüz suyu dökünüz. Ve nur düşesi yüzlerine kinsiz ve nefretsiz bakmaya çalışınız! ta ki yaptıklarını anlamayalar ve ettiklerine pişmanlık duymıyalar. Ta ki, utanmayalar da bütün foyalarını [illegible] ortaya koyalar!

Sizler nasıl olsa mezbaha kapısından içeri kakılmış boyunları cellât eline düşmüş, celep tekmesi yiye yiye, yaşamış eski kara gözlü kuzularsınız! Beyhude meleşip durmayınız. Ankara caddesinin huzur ve sükûna son derece ihtiyacı vardır. Bilirmisiniz ki, bu caddenin pencerelerinden ilham perileri her gece bakraç bakraç hayal, ambalajları henüz açılmamış, sözüm ona nükte ve türlü küfür ve hakaret taşırlar. Sonra onları ürkütür, kaçırırsınıziz her gece sizin uğrunuza kalemlerini seferber edip hali pür felâketinize kasideler ve methiyeler yazıp hepinize türküler ve uyutucu ninniler söyleyenleri ilhamsız ve kendiniz gibi aç susuz bırakmış olursunuz!

Anladınız mı ey toprak ırgatları ve ey tezgâh köleleri! Amma iyice anladınız mı?

ADİLOĞLU

KÖYDEN SESLER :

Türk Köylüsünün Milli Kültür Kadrosunda Yeri Varmı dır?

Bir milletin kültür kalitesi onu hazırlayan işçilerinin sayısı ile ilgilidir. Daha açık olarak diyebiliriz ki, millî kültürü temsil eden kadro o milletin bütün ferdlerinin her kültür kademesinde geçireceği tasfiyelerden sonra teşekkül eder. Halbuki, bugünkü şartlar içinde halkın on milyonlarca ferdi ilk öğretim kademesinden yukarı çıkamadığından Türkiyenin yüksek millî kültür kadrosu tahsil kademelerini her bakımdan aşmaya muktedir olabilen gayet mahdut bir zümreye inhisar etmektedir. Birçok kabiliyet ve istidatlar ya hiç bir deneme geçirmeden tamamile geri pilâna geçmekte, yahut daha geniş bir gelişme fırsatı elde edemeden olduğu gibi sönüp kararmaktadır.

Yoksul şehirli halk ile hemen bütün köylü kütlesi çocukları içinde yüksek tahsil görebilenlerin, hattâ orta tahsil kademesinde tutunabilenlerin sayısı o kadar azdır ki, bunu on binde bir, yüzbinde bir gibi nisbetlerle ifade etmekte bile güçlük çekeriz.

Halbuki bir milletin yüksek kültür kadrosu o milletin mukadderatından mes'ul olan dir kadrodur. Demokratik bir rejimde böyle bir kadronun mahdut bir zümreden değil bütün halk kütlelerinin içinden yetişmesi icabeder. Çünkü devlet idaresine iştirâk ehliyetini her şeyden önce ferde temin eden, kültürdür. Eğer bu kültür mefhumunun basamaklarına ayak koymak hak ve imkânları en bütün halk kütlelerine temin edilemezse ve bundan ancak mahdut kimseler istifade edecek olursa hakikî demokrasiye hiç bir zaman ulaşılamaz.

Türkiye'de Maarifi demokratlaştımanın manası işte budur. Gerek içtimaî, gerek iktisadî şartlar herkesin kültürün her kademesinden istifade edebilmesine elverişli olmıyor ki, bir milletin yüksek kültür kadrosu bütün halk kütlelerinin eseri ve mahsulü olabilsin.

Gerçi, Türkiyede bütün tahsil kademeleri herkes için açık ve ücretsizdir. Fakat bu, tahsilin yoksul ve hatta orta hallî kütleler için ucuz ve kolay olduğunu isbat etmez.

Memleketimizde tahsil bahalıdır, masraflıdır. Orta ve yüksek tahsil masraflarına tahammül edebilecek aile bütçeleri sayısı pek azdır. Hele çok zengin köylü müstesna diğer köylü halk kütleleri için orta ve yüksek tahsil masraflarına katlanmak hemen hemen imkânsızdır. Nitekim bu hakikat üniversite talimatnamesinde şöyle bir formül ile ifade edilmiştir: "Üniversite kapıları maddî ve manevî imkâna sahip olanlara açılır!.„

İşte asıl bu iktisadî sebeplerle dir ki Türkiye'nin yüksek kültür kadrosuna köylü halk eleman verememektedir. Türkiyede köylü ve şehirli aşağı yukarı dört milyon aile vardır. Çocuklarına yüksek kültür kademesini aşma fırsatı temin edebilen aileler tahminen binde 4 dür. Nitekim 1942 yılında yüksek tahsil talebe sayısı 14693 olduğuna göre nüfusumuzun yine tahminen on binde 8 i yüksek kültür kademesine ulaşabilmektedir ki bunlardan ne kadarının köylü kütlesine ait olduğunu tesbit etmeğe bizim hesap bilgimiz müsait değildir.

Köylü halkın değil yüksek millî kültür kadrosunda, ilk öğretim kadrosunda bile yerli olup olmadığını merak edenlere "rakamlar ve gerçekler„ sütununu tetkik etmelerini tavsiye ederiz.

E. A

İŞ ve İŞÇİ DÜNASINA AİT RAKKAM ve BİLGİLER

■ Umum nüfusun — Sovyetler Birliğinde % 58 i, Bulgaristanda 56,5 u Almanyada 49.4, Türkiye de 49 u, Avusturyada 47 si, Japonyada 46 sı çalışmaktadır. Avrupada en az çalışan memleket İspanyadır. Nüfusunun: % 37 si.

■ Kadınları en çok çalışan memleketler şunlardır; Sovyetler Birliği % 52, Bulgaristan 50 .7 Türkiye 40, Fransa 37.

■ Kadınları en az çalışan memleketler şunlardır: İspanya % 9 Kanada: 13, Birleşik Amerika 17.7 Avusturalya 18,

■ Aşağıdaki rakamlar çalışan umum nüfusun % de ne kadarının hangi iş sahasında çalıştığını, dolayısile o memleketlerin iktisadî karakterini tayin etmektedir:

Toprak İstihsalâtında: Sovyetler Birliği % 85, Tüekiye: 82, Kanada 81, Bulgaristan 79.8, Romanya 79,5, Lehistan 76. 2 Mısır 69.

Sanayi ve Madencilik: Belçika 48.9, İngiltere 48, İsviçre 44.9, Almanya 40.6, Holânda 39.3

Ticaret ve Nakliyatçılık: Yeni Zelânda % 28.4, Avusturalya 27.8 Birleşik Amerika 27.4, İngiltere 27, Holanda 23.4.

Demek oluyor ki çalıştırdığı nüfus bakımından Sovyetler birliği ziraatçilikte, Belçika sanayi ve madencilikte yeni Zelanda ise Ticaret ve nakliyatçılıkta birinci gelmektedir.

**

İç Politikaların Büyük Meseleleri:

Birinci Kitap

KÖY ve KÖYLÜ

Esat Adil MÜSTECAPLIOĞLU

Köye ve köylüye ait siyasî iktisadî ve kültürel bütün meseleler bu eserde tahlil ve tenkit edilerek formüllere bağlanmıştır.

İkinci Kitap

ANAYASA ve KANUNLARIMIZ

iki eser basılmktatadır.

"YARATIŞ„

Gazete, Mecmua — Kitap gibi her nevi matbaa işleri en ucuz fiyatla, en kısa zamanda yapılır...

Adres:

Çağaloğlu — Narlıbahçe sokak No. 9 Kat: 3

ŞOLOHOF

YURT İÇİN ÖLDÜLER

Mansur Tekin tarafından Türkçeye çevrilen bu romanı pek yakında büyük bir zevkle okuyacaksınız.

Paris İşçi Ünhversitesi Derslerinden:

Etienne Fajon

DÜNYA POLİTİKASININ BÜYÜK PROBLEMLERİ

Türkçeye Çeviren:

Esat Adil MÜSTECAPLIOĞLU

Pek yukında yayınlanack olan bu harikulâde eseri şimdiden arkadaşlarınıza tavsiye ediniz.

Pek Yakında:

Hâdiseler Kazanından:

ADİLOĞLU

POLEMİK

Üslup - Kültür - Dâvâ

GÜN

Müessis ve Başmuharriri: Esat Adil Müstecadhoğlu — **İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü:** Hasan Tanrıkut.

İdare Yeri: Cagaloğlu yokuşu, Narlıbahçe sokağı No: 9 Kat: 3

Abone Şartları: Yıllığı: 540. Altı aylığı: 280 Kuruş.

İlân Şartları: Birinci sahife başlık 8 Lira

Dördüncü sahife başlik 6 »

Diğer sahifeler'n santimi 50 Kuruş

Dizgi: YARATIŞ

Baskı: TAN Matbaası